

Erfgoedrapport Breda 100

Breda Postillonstraat 45

Archeologische begeleiding

drs. Joeske Nollen
Lina de Jonge MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Postillonstraat 45
Erfgoedrapport Breda 100

Auteurs: drs. J.H. Nollen en L. de Jonge MA
Kaarten: L. de Jonge MA
Eindredactie en autorisatie: drs. F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: drs. J.H. Nollen, L. de Jonge MA, A. Peemen
Senior archeoloog: drs. J.H. Nollen

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2012

Gemeente Breda

Directie Ontwikkeling
Afdeling Ruimte
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda
Postillonstraat 45
Archeologische
begeleiding

drs. Joeske Nollen,
Lina de Jonge MA

Samenvatting

Op maandag 3 en dinsdag 4 december 2012 heeft een archeologische begeleiding plaatsgevonden op het sportcomplex van r.k.s.v. Groen-Wit aan de Postillonstraat 45 te Breda. Aanleiding voor de archeologische begeleiding is de bouw van nieuwe kleedkamers en een berging, waarbij bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden.

De aangetroffen sporen binnen het plangebied dateren rond de 12de eeuw en zijn dus een aanwijzing voor middeleeuwse bewoning in het gebied. Het betreft drie greppels en een kuil, die duiden op verkaveling of ontwatering van het gebied en vermoedelijk agrarische activiteiten. Door de aanwezigheid van nederzettingsafval, zoals fragmenten van kookpotjes, een maalsteen, huttenleem en verbrand bot, in de aangetroffen sporen bestaat het vermoeden dat er in de nabije omgeving bewoning is geweest in de twaalfde eeuw. Wellicht werd een erf begrensd door de aangetroffen greppels.

Inhoudsopgave

1 inleiding-	11
2 ligging en aard van het terrein-	13
3 landschappelijke gegevens en historische context-	15
4 archeologische achtergronden-	19
5 doelstelling-	21
6 werkwijze-	27
7 resultaten-	29
8 conclusie-	32
9 waardering en aanbeveling-	37
10 literatuur-	39
Bijlage 1: sporenlijst-	41
Bijlage 2: vondstenlijst-	42
Bijlage 3: aardewerkinventarisatielijst-	43
Bijlage 4: allesporenkaart werkput 1-	44

1

INLEIDING

Op maandag 3 en dinsdag 4 december 2012 heeft een archeologische begeleiding plaatsgevonden op het sportcomplex van r.k.s.v. Groen-Wit aan de Postillonstraat 45 te Breda. Aanleiding voor de archeologische begeleiding is de bouw van kleedkamers en een berging, waarbij bodemversturende werkzaamheden plaatsvinden. De grondwerkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten beschadigen of vernietigen.¹ De begeleiding heeft plaatsgevonden tijdens het graven van de fundering van de nieuwbouw.

Het doel van de Archeologische Begeleiding is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering).

Administratieve gegevens

Provincie Noord Brabant

Gemeente Breda

Plaats Breda

Toponiem Postillonstraat 45

Objectcode BR-342-12

Noord-coördinaten 110.480 / 398.878 , 110.672 / 398.825

Zuid-coördinaten 110.435 / 398.750 , 110.603 / 398.712

Kaartblad 50 B

Onderzoeksmeldingsnummer 54775

Opdrachtgever r.k.s.v. Groen-Wit

Bevoegd gezag Gemeente Breda, drs. F.J.C. Peters

Uitvoerder Gemeente Breda, Afdeling Ruimte

Sr. Archeoloog drs. J.H. Nollen

Veldarcheoloog L. de Jonge MA

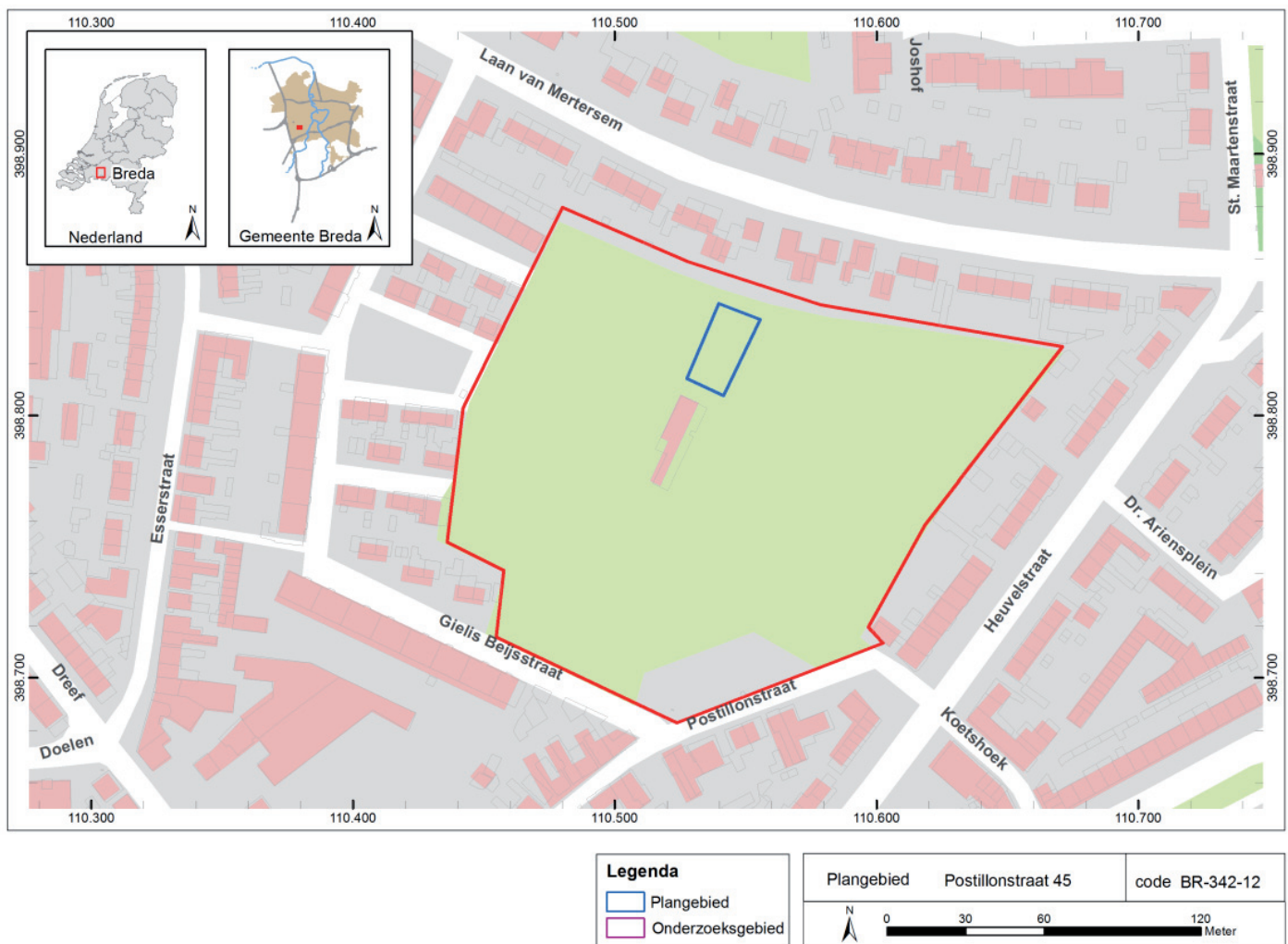
2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het plangebied ligt in de wijk Princenhage ten zuidwesten van het centrum van de stad Breda. Het is gelegen aan de Postillonstraat 45 op de percelen PCH00 I 4840 en 4841. De grenzen van het onderzoeksgebied worden gevormd door perceelgrenzen en bestaande bebouwing aan de Postillonstraat, Gielis Beijssstraat, Heuvelstraat en Laan van Mertesem. Het oppervlakte van het onderzoeksgebied is 26.894 m², waarvan er circa 625 m² daadwerkelijk verstoord zal worden bij de realisering van de nieuwbouw.

Afb. 1.

Plan- en onderzoeksgebied Postillonstraat 45 op topografische ondergrond

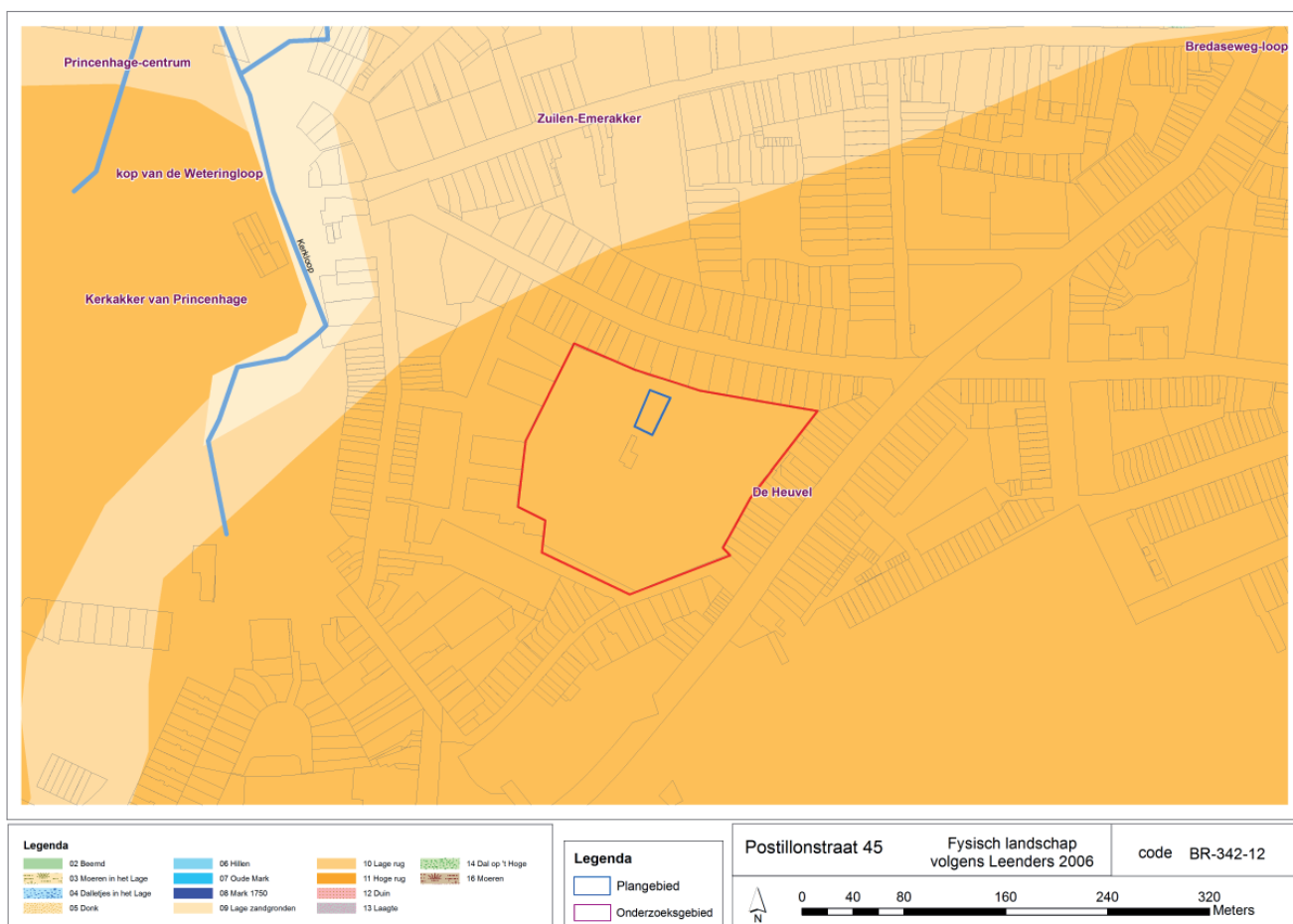

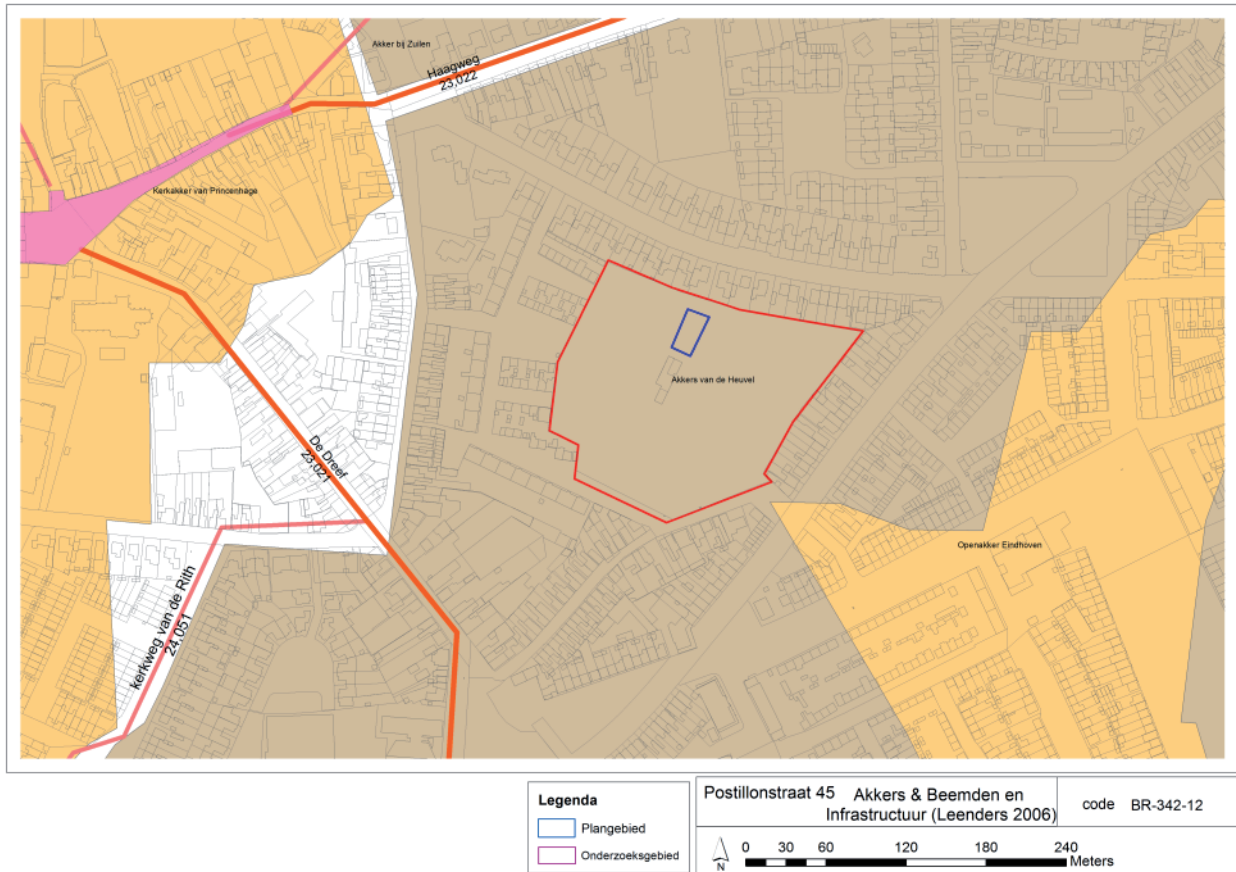
3

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

Op de geomorfologische kaart, de bodemkaart en de grondwatertrappenkaart is het onderzoeksgebied niet gekarteerd omdat het is gelegen binnen de bebouwde kom van de gemeente Breda. Leenders (2006) situeert het plangebied op de hoge dekzandrug van de Heuvel (afb. 2). Het is een uitgestrekte dekzandrug met daarop een oud akkerland van de Heuvel en Eindhoven (afb 3). In 1840 bevond de bewoning behorende bij deze akkers zich langs de randen.

Afb. 2.
Fysisch landschap volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied

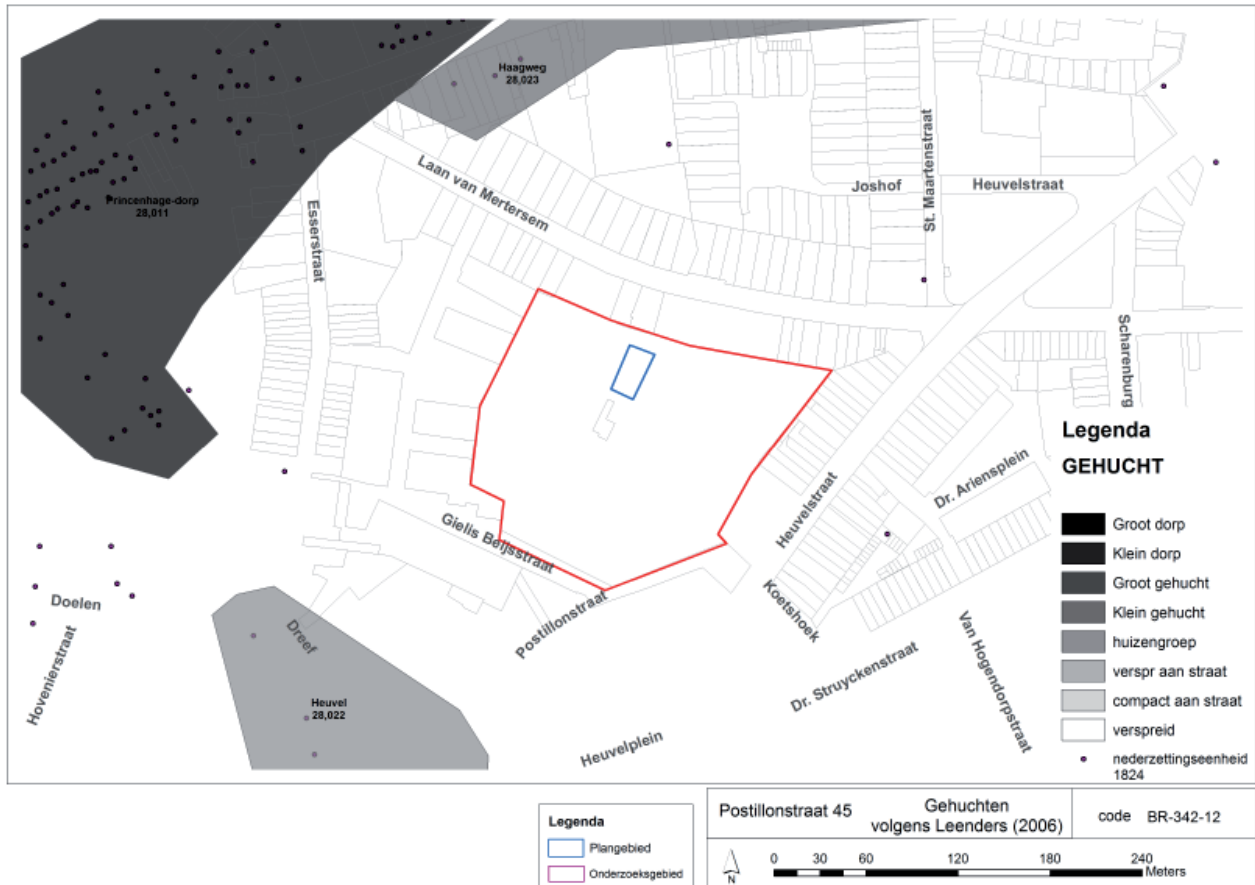

Het onderzoeksgebied wordt in het noorden, westen en zuiden omringd door de bewoning langs de Haagweg, Princenhage Dorp en de concentratie van boederijen op de Heuvel en door de straten Haagweg, De Dreef en de Kerkweg van de Rith (afb. 3 en 4). Het plangebied is gelegen in het voormalige dorp Princenhage dat rond 1500 nog niet bestond. Princenhage had als oude benaming 'Mertersem', waarin het element 'heem' (nederzetting) zit. Dergelijke namen zijn vóór 1000 gevormd. Het vermoeden bestaat dat er in dit gebied zich oude nederzettingen bevinden.

Leenders (2006) heeft geen bestuurlijke en militaire elementen, heerlijkheden en landgoederen of bossen en heide binnen of in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied gekarteerd.

Op de kadastrale minuut uit 1824 zijn er alleen percelingsgrenzen aanwezig binnen het plangebied.

Afb. 3.
Akkers, Beemden en infrastructuur volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied

Afb. 4. boven
Gehuchten volgens Leenders (2006) in de omgeving van het plangebied.

Afb. 5. onder
Projectie van het plan- en onderzoekgebied op het kadastrale minuutplan 1824.

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

In de directe omgeving van het plangebied bevinden zich geen archeologische monumenten. Binnen het onderzoeksgebied zijn zover bekend nog geen archeologische onderzoeken uitgevoerd. Rondom het plangebied is dit echter wel het geval (afb. 6).

Onderzoeksmelding 54775 en vondstmelding 421115 betreffen het huidige onderzoek. Op circa 200 meter ten westen van het plangebied is een archeologische begeleiding van rioleringswerkzaamheden uitgevoerd (onderzoeksmelding 51241, BR-283-10). Hierbij is echter geen archeologische vindplaats aangetroffen.

Onderzoeksmeldingsnummer 15112 (BR-116-05) op circa 300 meter ten zuidwesten van het onderzoeksgebied betreft een proefsleuven onderzoek uitgevoerd door Bilan. Tweederde van het plangebied was verstoord door grootschalige zandwinning. Het overige derde deel (ca. 3000 m²) was niet verstoord en is onder onderzoeksmelding 15401 (BR-116-06) opgegraven. Tijdens dit onderzoek zijn onderdelen van een 17de-eeuws legerkamp aangetroffen.

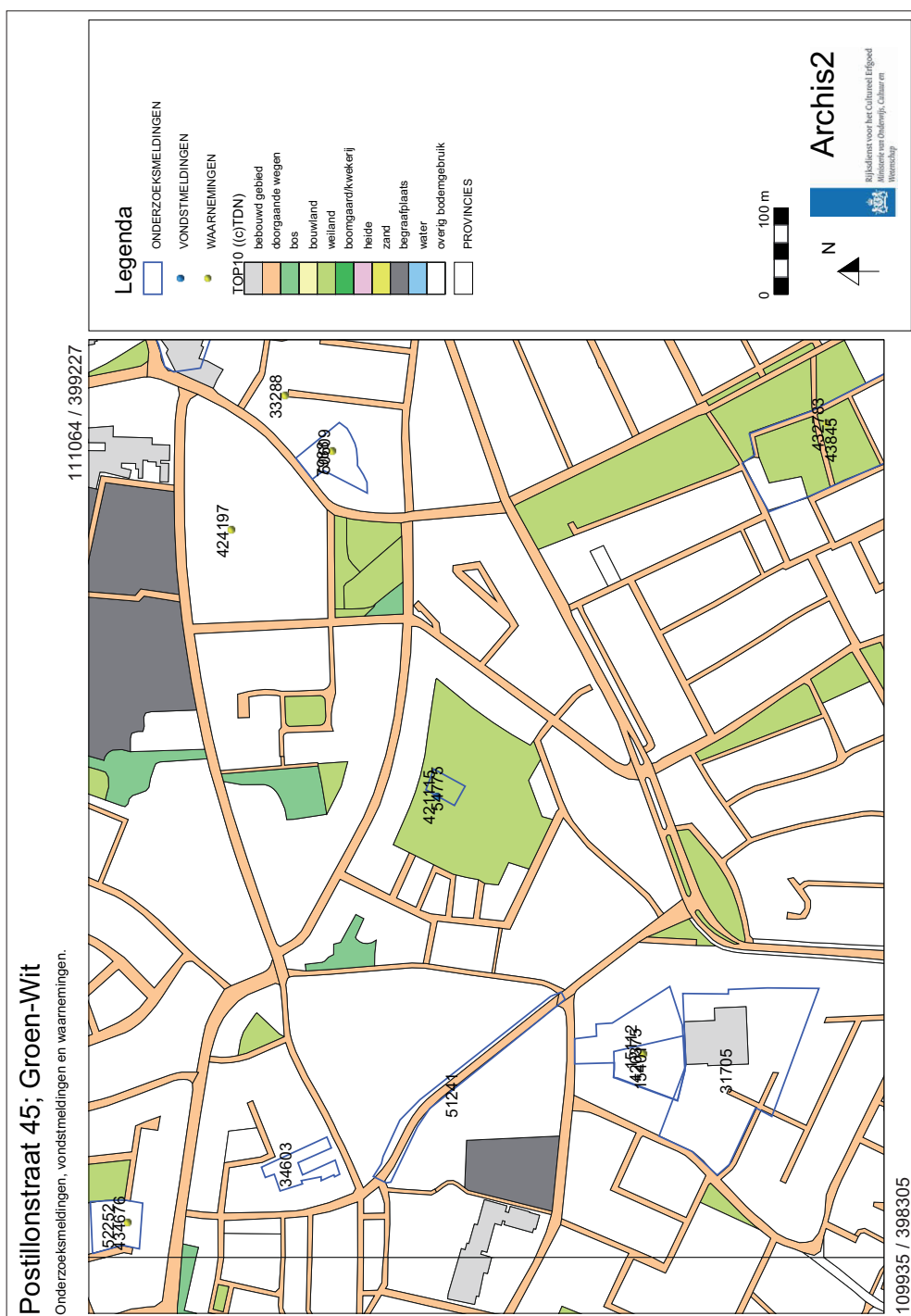
Onderzoeksmeldingsnummer 31705 (BR-309-08) betreft een bureauonderzoek/inventariserend booronderzoek van het ADC van het gebied direct ten zuiden van het onderzoek van Bilan. Hierbij worden sporen uit dezelfde periode verwacht.

Onderzoeksmeldingsnummer 34603 (BR-224-09), op circa 400 meter ten noordwesten van het onderzoeksgebied betreft een onderzoek van Becker en van de Graaf. Dit plangebied bleek verstoord te zijn.

Op circa 300 meter ten oosten van het onderzoeksgebied is een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd (onderzoeksmelding 7988, BR-07-04, waarneming 50609) waarbij voornamelijk recente sporen en vondsten zijn aangetroffen.

Op 500 meter ten zuidoosten van het onderzoeksgebied is een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd (onderzoeksmelding 43845, BR-288-10, vondstmelding 416630 waarbij sporen van de Eindhovense straat en een aantal, vermoedelijke recente, paalsporen zijn aangetroffen.

Waarneming 424197 (BR-173-07) op circa 400 meter ten noordoosten van het onderzoeksgebied betreft een noodonderzoek van de gemeente Breda. Hier zijn sporen uit de IJzertijd en late middeleeuwen en nieuwe tijd aanwezig.

Afb. 6.

Onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen en waarnemingen zoals vermeld in Archis2 in de omgeving van het plangebied.

5

DOELSTELLING

Archeologisch onderzoek in West-Brabant is tot voor kort vrijwel uitsluitend gericht geweest op de ontwikkeling van de laatmiddeleeuwse stadskernen.

Onderzoek naar de plattelandsbewoning uit het verleden is pas sinds 1995 van de grond gekomen. Ten westen van Breda is sinds 1998 archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de bewoning in relatie tot het landschap centraal staat. Er wordt gekeken naar nederzettingsdynamiek en het ontstaan van het cultuurlandschap.

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen.

Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Spaanse tijd van groot belang.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed.

Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

De volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen zijn geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden:

- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen dient aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Het onderzoek betreft een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) ter plaatse van de voorgenomen zone met bodemingrepen. Bij het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen richtinggevend:

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingenkern van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het

begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.

- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden), dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedseleconomie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij?
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?

- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?
- Welke dieren (gedomesticeerd en wild) kwamen in de nederzetting zelf of in de omgeving daarvan voor, zowel op het land als in het water, wat was de aard van de relatie van de mens met deze dieren en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens ter plaatse van de archeologische vindplaats?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.

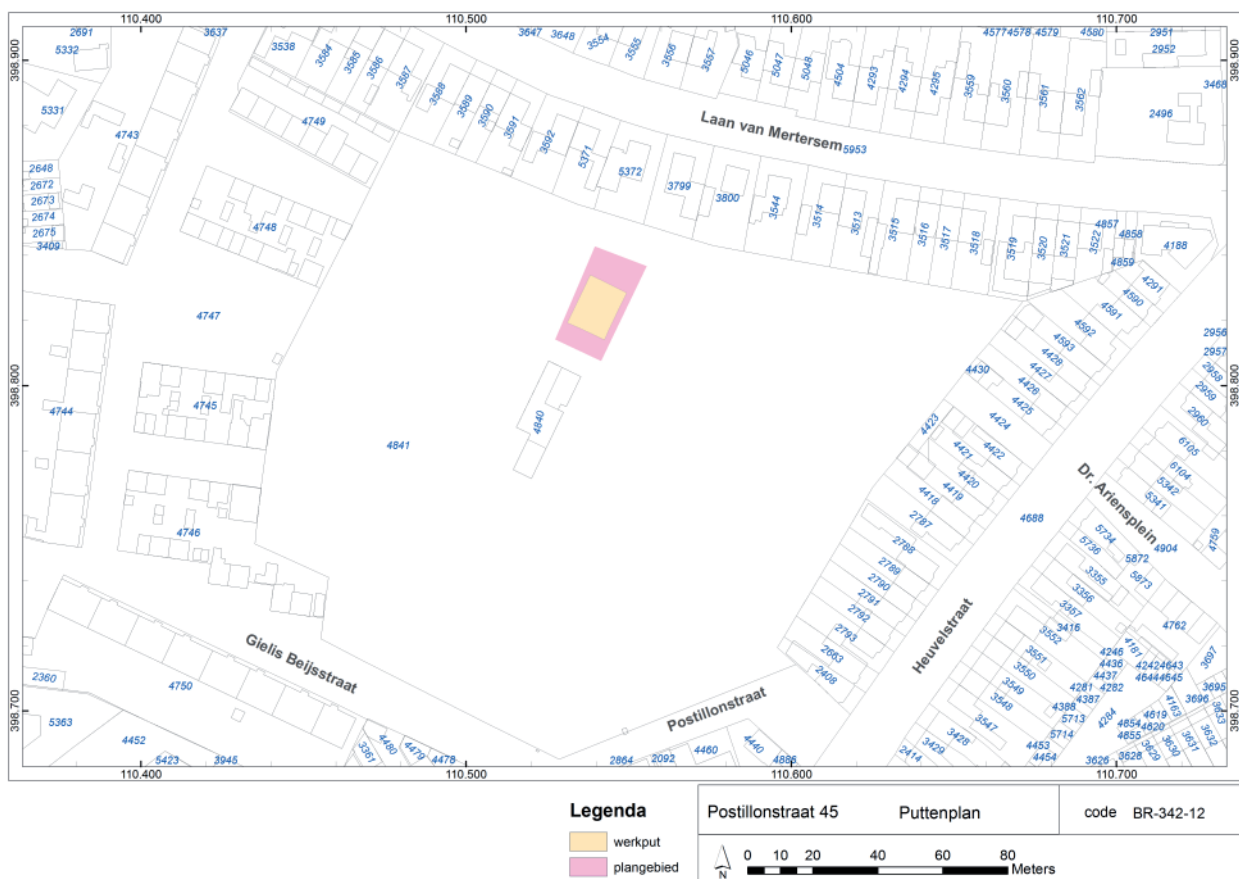
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Op basis van het inventariserende veldonderzoek dient uitspraak te worden gedaan over de eventuele aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen, op basis waarvan vervolgens een selectieadvies opgesteld wordt. In dit advies kunnen maatregelen voor vervolgonderzoek en eventueel behoud worden opgenomen. Het definitieve selectiebesluit is voorbehouden aan het bevoegd gezag, de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda.

6 WERKWIJZE

De archeologische begeleiding is uitgevoerd door medewerkers van de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda op maandag 3 en dinsdag 4 december. De begeleiding vond plaats tijdens het uitgraven van de funderingssleuf. De funderingssleuf werd tot op het niveau van het gele dekzand uitgegraven waarna er tijd was om dit archeologische vlak te documenteren. De funderingssleuf was twee meter breed en vormde een rechthoek van 12 x 16 meter, in het midden van het rechthoek werd nog een dwarsleuf gegraven. Het archeologische vlak en drie profielen zijn gefotografeerd en handmatig getekend. De tekening is gekoppeld aan vaste punten aan de rand van de bouwput. De sporen zijn gecoupeerd en gedocumenteerd en vondsten zijn verzameld. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.2.

Afb. 7.
De locatie van de werkput op de huidige topografische ondergrond.

7

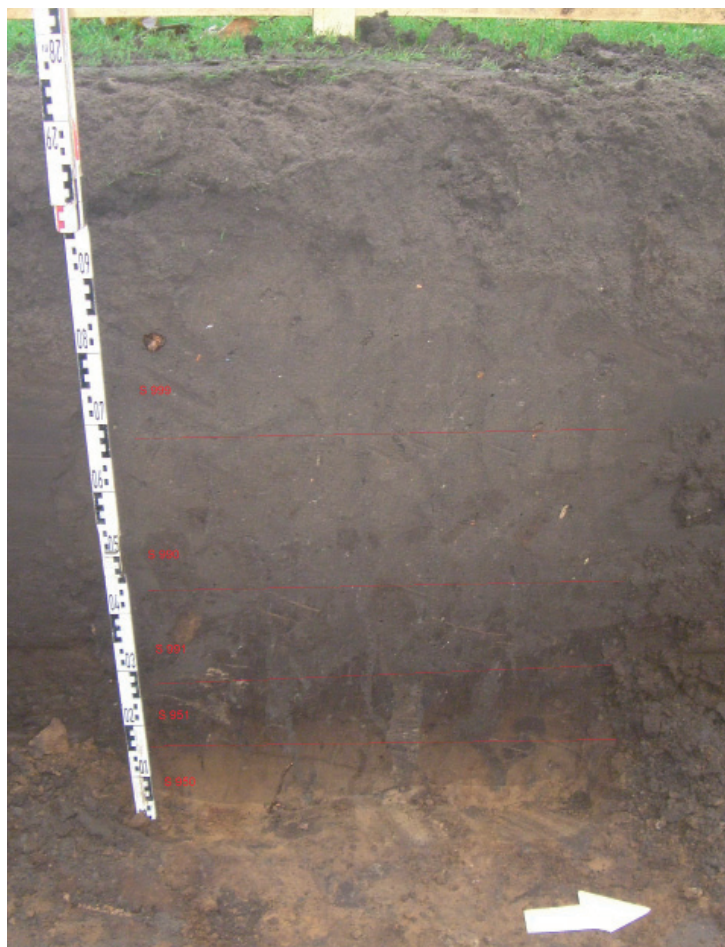
RESULTATEN

7.1 Ondergrond en stratigrafie

Tijdens de archeologische begeleiding zijn er drie profielen gedocumenteerd. In het westelijke deel van de werkput is een deels intact bodemprofiel aangetroffen. Het maaiveld lag op een niveau van circa 3,40 m boven NAP. Ongeveer een meter onder het maaiveld was het gele dekzand (C-horizont) aanwezig. Deze C-horizont werd afgedekt door een bruine inspoelingshorizont (B-horizont, S 951). De inspoelingshorizont wordt afgedekt door een omgeploegde laag (S 991); de uitspoelingshorizont was dus niet meer intact. Deze laag wordt vervolgens afgedekt door een esdek (S 990) en de bouwvoor (S 999). Uit het esdek is aardewerk verzameld dat te dateren is in de nieuwe tijd. Deze laag zal dus in deze periode zijn opgeworpen.

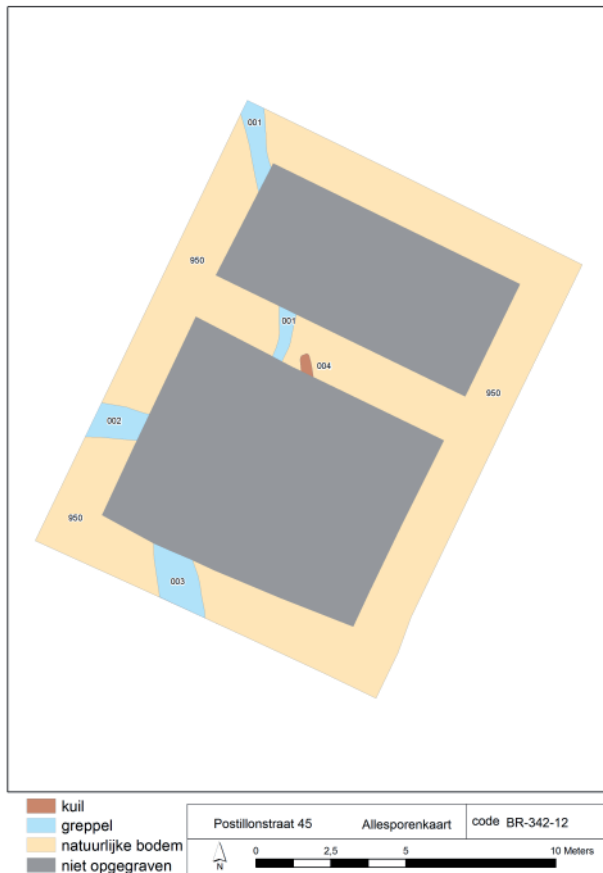
In het profiel in het oosten van de werkput is een A-C opbouw gedocumenteerd. Het dekzand is hier op een hoger niveau aangetroffen, op circa 60 centimeter onder maaiveld, afgedekt door een esdek (S 990) en de bouwvoor (S 999).

Afb. 8.
**Profiel 2 in het westelijke
deel van de werkput.**

7.2 Sporen en structuren

Er zijn tijdens de archeologische begeleiding vier spoornummers uitgedeeld aan drie greppels (S 001, 002, 003) en een kuil (S 004) (afb. 9).

Afb. 9.
Allesporenkaart

Greppel S 001 had in het vlak een breedte van 50 centimeter en was ongeveer 50 centimeter diep. In het profiel was te zien dat deze greppel bij de basis breder is geweest (afb. 10). Het spoor wordt afgedekt door het esdek S 990. Het heeft min of meer een noord-zuid oriëntatie, maar buigt richting het zuiden iets af naar het westen. Deze greppel loopt niet door in het meest zuidelijke deel van de werkput, mogelijk sluit de greppel aan op S 002.

Afb. 10.
Greppel S 001

In spoor 001 zijn 28 fragmenten aardewerk gevonden. Dit aardewerk bestond uit Paffrath, Pingsdorf en (Kempisch) kogelpot aardewerk. Deze combinatie van vondsten dateert de greppel in de 12de eeuw.

De greppels S 002 en 003 zijn in de zuidwestelijk hoek van de werkput aangetroffen. S 002 heeft een oost-west oriëntatie en S 003 ligt er min of meer haaks op met een noord-zuid oriëntatie. Beide sporen bleken niet door te lopen in respectievelijk oostelijke en noordelijke richting. De greppels sluiten vermoedelijk op elkaar aan, maar het punt van samenkomst viel net buiten het vlak.

S 002 had een breedte van 160 centimeter en was bijna 60 centimeter diep (afb. 11). S 003 was 125 centimeter breed en 32 centimeter diep, maar dit spoor is niet zoals spoor 002 in het profiel gedocumenteerd dus de bovenkant is niet in zicht geweest. De onderkant van de greppels was recht. In beide greppels zijn fragmenten Paffrath en (Kempisch) kogelpot aardewerk aangetroffen, die het een datering in de 12de eeuw geven. Vermoedelijk hebben alle drie de greppels tot hetzelfde perceleringssysteem behoord.

Afb. 11.
Links greppel S 002,
rechts greppel S 003

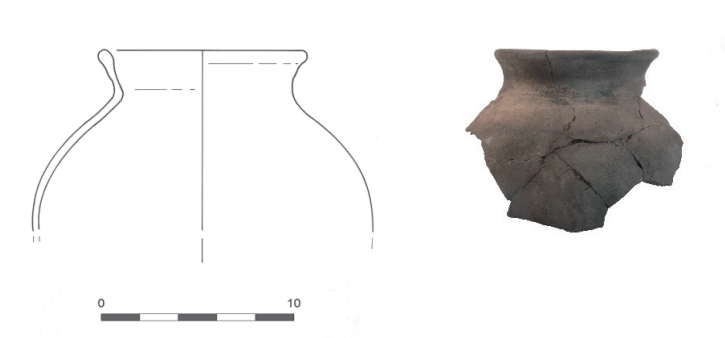
Tot slot is ten westen van greppel S 001 de kuil S 004 aangetroffen. Deze kuil was 70 centimeter breed en 30 centimeter diep. In de kuilvulling zijn fragmenten huttenleem en verbrand bot aangetroffen, vermoedelijk nederzettingsafval. De functie en context van de kuil is echter niet duidelijk.

Afb. 12.
Kuil S 004

7.3 Vondsten

Er zijn vier vondstnummers uitgedeeld. In de greppels is het volgende aardewerk gevonden: 14 fragmenten Paffrath (182 gram), 4 fragmenten Pingsdorf (42 gram) en 13 fragmenten (Kempisch) kogelpot aardewerk (208 gram). Het geheel dateert deze sporen in de 12de eeuw. Het (Kempisch) kogelpotaardewerk bestond uit minstens 3 verschillende exemplaren. Omdat dit materiaal niet veel gevonden wordt in Breda zullen hier zowel de foto's als de tekeningen worden afgebeeld.

Afb. 13.
**Tekening en foto van
fragment kogelpot aarde-
werk (BR-342-12.002CER2-
AW4181)
schaal 1:4**

Afb. 14.
**Randfragmenten kogel-
pot aardewerk (boven BR-
342-12.002CER1-AW4180,
onder BR-342-12.003CER1-
AW4179)
schaal 1:4**

Behalve middeleeuws materiaal is er uit het esdek ook aardewerk uit de nieuwe tijd B - C verzameld; twee fragmenten roodbakkend aardewerk (28 gram) en een fragment van een steengoed mineraalwaterfles (54 gram).

In de greppel 002 werden naast het aardewerk ook twee fragmenten tefriet aangetroffen (37 gram). Deze fragmenten lijken bewerkt te zijn en zijn waarschijnlijk afkomstig van een maalsteen.

In de kuil S 004 is een stukje verbrand bot en een stukje verbrande leem gevonden.

8

CONCLUSIE

Het plangebied is gelegen in het voormalige dorp Princenhage dat rond 1500 nog niet bestond. Princenhage had als oude benaming 'Mertersem', waarin het element 'heem' (nederzetting) zit. Dergelijke namen zijn vóór 1000 gevormd. Het vermoeden bestaat dat er in dit gebied oude nederzettingen moeten hebben gelegen.

De aangetroffen sporen binnen het plangebied dateren rond de 12de eeuw en zijn dus een aanwijzing voor middeleeuwse bewoning in het gebied. Het betreft drie greppels en een kuil, die duiden op verkaveling of ontwatering van het gebied en vermoedelijk agrarische activiteiten. Door de aanwezigheid van nederzettingssafval, zoals fragmenten van kookpotjes, een maalsteen, huttenleem en verbrand bot, in de aangetroffen sporen bestaat het vermoeden dat er in de directe omgeving bewoning is geweest in de 12de eeuw. De aangetroffen greppels hebben mogelijk de rand van een akker of boerderijf omgrensd.

Er zou sprake kunnen zijn van een geïsoleerde ontginningsboerderij. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat er tussen de 9de en de 13de eeuw grote verschuivingen plaatsvonden op de Zuid-Nederlandse zandgronden, waarbij er in plaats van individuele boerderijen bij de eigen akker nederzettingen rondom een centrale akker, aan de rand van het vruchtbare gebied, ontstonden.² Het is dus ook mogelijk dat er in de nabijheid een nederzetting heeft gelegen, bestaande uit geclusterde boerderijen. Vanwege het beperkte oppervlakte dat is onderzocht tijdens de archeologische begeleiding kan hierover geen conclusie worden getrokken. Bij archeologische onderzoeken in de nabije omgeving zou dit als belangrijke onderzoeksvraag moeten worden meegenomen.

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen die in het PvE zijn weergegeven worden beantwoord. De aanwezige archeologische dataset kon de algemene onderzoeksvragen uit hoofdstuk 5 die uit het PvE afkomstig zijn niet beantwoorden.

Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?

Het maaiveld lag op een niveau van circa 3,40 m onder maaiveld. Ongeveer een meter onder het maaiveld is het dekzand aangetroffen, afgedekt door een bruine inspoelingshorizont (S 951). De inspoelingshorizont wordt afgedekt door een omgeploegde laag (S 991). Deze laag wordt vervolgens afgedekt door een esdek

(S 990) en de bouwvoor (S 999). In het oosten van de werkput is een A-C opbouw gedocumenteerd. Het dekzand is hier op een hoger niveau aangetroffen, op circa 60 centimeter onder maaiveld, afgedekt door een esdek (S 990) en de bouwvoor (S 999).

Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?

Er zijn tijdens de archeologische begeleiding geen sporen uit het paleolithicum of mesolithicum aangetroffen.

Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Er zijn tijdens de archeologische begeleiding geen sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Er zijn in het plangebied drie greppels aangetroffen, waaruit nederzettingsafval is verzameld dat uit de twaalfde eeuw dateert. Vermoedelijk heeft in de omgeving van het plangebied in de volle middeleeuwen een ontginningsboerderij gelegen. Het is ook mogelijk dat er een nederzetting aan de rand van de akkers van de Heuvel is geweest, vanuit waar een gezamenlijke akker is ontgonnen. In de periode tussen de 9de en 13de eeuw vond een verschuiving plaats van deze individuele boerderijen bij de eigen akker naar nederzettingen aan de rand van een centrale akker.⁴

Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

Er is in het plangebied een esdek aangetroffen, waaruit materiaal uit de nieuwe tijd B - C is verzameld (1650-heden).

Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Er zijn greppels en een kuil aangetroffen waaruit nederzettingsafval uit de twaalfde eeuw is verzameld. Deze sporen duiden op middeleeuwse bewoning in de omgeving van het plangebied.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Er zijn geen sporen van oudere infrastructuur aangetroffen tijdens de archeologische begeleiding.

Is er bebouwing aanwezig?

Er zijn geen sporen van bebouwing aangetroffen.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Er zijn geen sporen aangetroffen die duiden op activiteiten uit de Spaanse tijd.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Er zijn naast de greppels en kuil geen andere (bewonings)sporen gedocumenteerd.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Tijdens de archeologische begeleiding zijn er drie greppels en een kuil aangetroffen, die aan de hand van vondstmateriaal in de twaalfde eeuw gedateerd kunnen worden.

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatiewaarde van de aangetroffen sporen is hoog. De waardering van de sporen wordt nader toegelicht in hoofdstuk 9.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

De vindplaats wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2 (KNA 3.2). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van 'schoonheid' en 'herinneringswaarde'.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van 'gaafheid' en 'conservering'.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

Tabel 1.
Scoretabel waardestelling uit de KNA 3.2 waarbij 1 de laagste en 3 de hoogste waarde is.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	n.v.t.
	herinneringswaarde	n.v.t.
fysieke kwaliteit	gaafheid	3
	conservering	3
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	3
	informatie waarde	3
	ensemblewaarde	n.v.t.
	representativiteit	n.v.t.

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet geval, daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.
2. De criteria gaafheid en conservering krijgen een hoge score. Het bodemprofiel was in het westelijke deel van het plangebied intact, waardoor het archeologische niveau beschermd is gebleven onder het esdek. De aangetroffen middeleeuwse sporen en vondsten waren goed geconserveerd.
3. De criteria zeldzaamheid en informatie waarde krijgen ook een hoge score. De aangetroffen sporen en vondsten dateren in de volle middeleeuwen en verschaffen waardevolle informatie over het gebied in deze periode.

De ensemblewaarde en representativiteit is op deze vindplaats niet van toepassing.

De archeologische begeleiding heeft plaatsgevonden op de locatie die verstoord zal worden door de geplande nieuwbouw. Voor de huidige werkzaamheden is verder archeologisch onderzoek dus niet nodig en de onderzochte funderingsleuven worden vrijgegeven wat archeologie betreft.

De hoge verwachting op de beleidsadvieskaart van de gemeente Breda blijft buiten het onderzochte gebied echter onverminderd van kracht. Dat betekent dat bij toekomstige bodemingrepen buiten het reeds onderzochte bouwvlak archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

10

LITERATUUR

Craane, M.L. en F.J.C. Peters, 2012. *Programma van Eisen Breda. Postillonstraat 45; Groen-Wit* (PvE 2012-15), Breda.

Koot, C.W. en R. Berkvens, 2004. *Bredase akkers eeuwenoud, 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei* (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 102), Breda.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Verhoeven, A., 1996. *Middeleeuws en vroeg-modern aardewerk en glas*, Amsterdam.

Websites

<http://archis.archis2.nl>

Noten

1. Craane en Peters 2012.
2. Koot en Berkvens 2004, p. 434.

bijlage 1: sporenlijst

Put	Spoor	Spooraard	Begin per	Eind per	NAP onder	NAP boven	Opmerking
1	0	matrix					
1	1	GR	LMEA	LMEA			
1	2	GR	LMEA	LMEA			
1	3	GR	LMEA	LMEA			
1	4	KL					
1	950	C					dekzand
1	951	B					uitspoelingshorizont
1	990	ES	NTB	NTC			esdek
1	991	LG					verploegde laag
1	999	A				3,4	bouwvoor

bijlage 2: vondstenlijst

Barcode	Veld- vondst	Put	Vlak	Spoor	Spoor- aard	Vul- ling	Cate- gorie	Aan- tal	Ge- wicht	Opmerking	Subcate- gorie	Begin per	Eind per
BR-342- 12.001CER	BR-342- 12.001	1	1	990	ES	1	CER	3	82,3			NTB	NTC
BR-342- 12.001STN	BR-342- 12.001	1	1	990	ES	1	STN	1	12,8				
BR-342- 12.002CER	BR-342- 12.002	1	1	1	GR	1	CER	28	391,8	paffrath, pingsdorf, kempisch		LMEA	LMEA
BR-342- 12.002STN	BR-342- 12.002	1	1	1	GR	1	STN	1	8,9				
BR-342- 12.003CER	BR-342- 12.003	1	1	2	GR	1	CER	2	38,9	kempisch en paffrath		LMEA	LMEA
BR-342- 12.003STN	BR-342- 12.003	1	1	2	GR	1	STN	2	37,4	tefriet			
BR-342- 12.004CER	BR-342- 12.004	1	1	3	GR	1	CER	1	4	paffrath		LMEA	LMEA
BR-342- 12.005FAU	BR-342- 12.005	1	1	4	KL	1	FAU	1	0,5	verbrand	eco, bot		
BR-342- 12.005KHL	BR-342- 12.005	1	1	4	KL	1	KHL	1	2,5				

bijlage 3: aardewerkinventarisatielijst

Vondstnr	Put	Spoor nr	Spoor- aard	Vulling	Betrouw- baarheid	Date- ring	Periode begin	Periode eind	Baksel	Aan- tal	Ge- wicht	Wand	Rand	Bodem	Opmerking
BR-342- 12.001CER	1	990	esdek	1	Betrouw- baar		NTA	NTB	Roodbak- kend AW	2	28		1	1	loodglazuur + 1x slibversie- ring, bodem standing
BR-342- 12.001CER	1	990	esdek	1	Betrouw- baar	18-19	NTB	NTC	Steengoed plus	1	54	1			mineraalwater- fles
BR-342- 12.002CER	1	001	greppel	1	Betrouw- baar	10c- 12b	VMED	LMEA	Kempisch AW	12	192	8	1		
BR-342- 12.002CER	1	001	greppel	1	Betrouw- baar	10- 13a	VMED	LMEA	Pingsdorf	4	42	4			
BR-342- 12.002CER	1	001	greppel	1	Betrouw- baar	11-12	VMED	LMEA	Paffrath	12	158	12			
BR-342- 12.003CER	1	002	greppel	1	Betrouw- baar	11-12	VMED	LMEA	Paffrath	1	20	1			
BR-342- 12.003CER	1	002	greppel	1	Betrouw- baar	10c- 12b	VMED	LMEA	Kempisch AW	1	16	1			
BR-342- 12.004CER	1	003	greppel	1	Betrouw- baar	11-12	VMED	LMEA	Paffrath	1	4	1			

bijlage 4: allesporenkaart werkput

